

AARDRIJKSKUNDIG WEEKBLAD

ORGAAN VAN HET RIJKS ETHNOGRAPHISCH MUSEUM

ONDER REDACTIE VAN Dr. G. J. DOZY.

Prijs per jaar *f* 6.—. fr. p. p. *f* 6.30. Voor Nederl. Indië *f* 8.60.
voor het Buitenland *f* 7.30 bij vooruitbetaling.

UITGAVE VAN DE ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON, TE AMSTERDAM.

N°. 44.

18 Augustus 1881.

2^e Jaargang.

VOORLOOPIGE MEDEDEELINGEN OVER DE FAUNA VAN OOST-SUMATRA.

DOOR DR. B. HAGEN,

MET AANTERKENINGEN VAN DR. F. A. JENTINK.

Het deel van de Oostkust van Sumatra, dat ik sedert twee jaar mocht exploreeren, omvat de rijken van den sultan van Deli en dien van Serdang, en wordt in hoofdzaak door de twee rivieren, welke diezelfde namen dragen, begrensd. De groote, ondoordringbare wouden, tusschen welke slechts hier en daar een lapje ontgonnen land, de groote moerassen met weelderigen plantengroei en bovenal het onbeduidend klein getal menschen, die de jacht beoefenen, maken, dat de Oostkust van Sumatra nog altijd tot de rijkste jachtvelden der wereld behoort, rijk aan dieren van allerlei soort, van den olifant tot den kantjil. Jager en zoöloog vinden hier een waar paradijs. Ik heb tot nu toe (de huisdieren meegeteld) 60 zoogdieren ¹⁾ en 120 vogels gevonden; kruipende dieren ongeveer 100. Van insecten verzamelde ik (in ver over de 20000 exemplaren) minstens 3000 soorten.

De uitspraak van Wallace ²⁾, dat de fauna van Sumatra

veel meer met die van Borneo overeenkomt dan met die van Java, en dat de overeenstemming veel grooter is dan tusschen de fauna's van Java en Borneo, moet ik ten volle bevestigen. Dieren, die, zoover mij bekend is, sedert lang niet anders dan op Borneo gevonden werden, zooals bijv. *Ptilocerus lowii*, heb ik hier op de Oostkust van Sumatra gezien en verzameld. Ook onder de insecten bezit ik nog een aantal bewijzen voor die uitspraak. Wijl reeds om die reden eene opnoeming der door mij waargenomene en grootendeels zelf gedoode zoogdieren belangrijk zou kunnen zijn, zal ik niet nalaten, eene volledige lijst daarvan te geven. *)

Onder de Apen moeten wij billijkerwijze eerst melding maken van den Orang-oetan ³⁾. Ieder Maleier hier op de Oostkust kent zijnen naam, Mawas of Mauas, — eene merkwaardige overeenkomst in naam met dien van Borneo voor dit dier: Mias of Meias, — maar allen stemmen er in overeen, dat hij op de Oostkust alleen nog in de provincie Boven-Langkāt naar den kant van Atjeh voorkomt. Voor eenige dagen nog bezocht mij een Maleier, die op zijne tochten in de naburige bergen, ongeveer 4 dagreizen van hier (Tandjong-Morawa) een Mawaspaar in eene diepe, met bosch begroeide kloof ontdekte en op zich nam een dezer dieren te schieten. De enorme prijs, dien de man daarvoor eischte (150 gld.) en de geringe kans om, al was 't ook maar den schedel, hierheen gebracht te zien, bewogen mij het aanbod van de hand te wijzen.

Een mijner bedienden, een bezadigd, geloofwaardig Maleier uit de buurt van kaap Tamian, vertelde mij, dat verscheiden jaar geleden een groote Mawas een klein kind uit zijn kampong weggenomen, en in zijne armen doodgedrukt had, waarop hij zich bij de onmiddellijk in 't werk gestelde vervolging met het lijkje in een nabijzijnden, niet zeer hoogen boom had

---

*) Ik merk nog eens uitdrukkelijk op, dat de volgende mededeelingen slechts voorloopige schetsen zijn, waarop later eene uitvoeriger bewerking zal volgen, waarbij o. a. over het leven in den vrijen en in den gevangen staat gesproken zal worden, wijl ik het geluk had, vele dieren in opsluiting te kunnen houden. Vakmannen wil ik gaarne reeds nu mijne daarop betrekking hebbende ervaringen meedeelen.

verscholen, waar hij door de woedende Maleiers, waartoe ook mijn zegsman behoorde, met spietsen en puntige bamboestokken werd gedood.

Dat de Orang-oetan vroeger op de Oostkust veel meer voorkwam, is bij mij, al was 't alleen wegens de algemeene bekendheid van zijnen naam, aan geen den minsten twijfel onderhevig; van 't bestaan van den Sjabrakentapir bijv., die ook slechts op enkele plaatsen voorkomt, heeft geen inlander dezer streken eenig vermoeden.

Van de langarmige *Hylobates*-soorten komt de groote, koolzwarte *syndactylus* ⁴⁾, dien ik evenwel ook zonder de vergroeiing der beide eerste teenen heb waargenomen, zeer veel voor. Hij vervult elken morgen de bosschen rondom mijne woonplaats met zijn verklinkend, schrikkelijk gebrul, dat precies te 9 uur begint en tot 10 à 11 uur voortduurt, en dat in de hoogste faussettonen beginnend, gelijk het miauwen der katten, onder juichen, brullen, blazen, schreeuwen, huilen en klokken ten laatste met een wau-wau-wau, als hondengeblaf, eindigt. Gedurende dit schrikbarend, helsch concert zit de zwarte familie doodbedaard en gelaten boven in de takken van een boom, elkaar onafgewend met groote oogen ernstig aankijkend, ieder met eenen tot een bol opgeblazen keelzak slechts op de gelegenheid wachtend, dat hij een anderen in het brullen kan aflossen. Het gebied, waar de *syndactylus*, door de hier wonende Maleiers Imbau, zeer zelden ook Siamang genoemd, voorkomt, strekt zich van den voet van het centraalgebergte tot ongeveer een halve dagreis van de kust uit. Vlak aan de kust wordt hij niet gevonden. De Imbau is gemakkelijk te schieten, als men maar heel voorzichtig naar hem toesluipt. Men kan, terwijl hij in volkomen kalmte des gemoeds zijn satansch juichend gebrul uitstoot, tot dicht onder den boom naderen en hem met de buks neerschieten. Ik heb nu reeds meer dan een dozijn schedels en geraamten, benevens eenige jongen en een half dozijn hersenen in spiritus.

Hylobates agilis heb ik hier nog niet gezien.

Macacus nemestrinus ⁶⁾, in 't Maleisch Broe, en *M. cynomolgus* ⁶⁾, in 't Maleisch Karà genoemd. komen beide, maar vooral de laatste, zeer veel voor. De eerste bereikt dikwijls eene respectabele grootte, en neemt soms, als hij getergd wordt eene zoo dreigende houding aan, dat men overhaast de vlucht neemt. De Maleiers beweren stellig, dat de Broe, als hij woedend gemaakt is, dikwijls een mensch aanvalt, en dat deze daarbij altijd den strijd verliest.

Hier zij meteen opgemerkt, dat de zeer gevreesde aap Broe, die grooter dan een mensch heet te zijn en volgens Miclucho-Maclay in zijne "Ethnologische Excursionen in der Malayischen Halbinsel" op Malakka bij Goenang-Tahan voorkomt, waarschijnlijk met onzen grooten sterken Broe, den *Macacus nemestrinus*, identiek is. Ik maak hier alleen melding van, omdat Miclucho-Maclay zeer duidelijk de hoop uitspreekt, dat hier misschien nog een nieuwe, anthropoïde aap te ontdekken zou zijn.

Van twee blauwgrijze (*Semnopithecus* ⁷⁾) met langen staart en witte borst en buik komt de eene, die door de inlanders Loetong genoemd wordt, zeer veel voor, terwijl de andere, met vleeschkleurig gezicht, waarvan de bovenhelft vuil ultramarijnblauw, met fluweelzwarte hand- en voetpalmen, eveneens niet zeldzaam is, maar zich schuw verscholen houdt. Als hij jong is, is hij goudgeel. Hij heet bij de Maleiers Gjak-gjak, wegens zijn geschreeuw, dat langzaam begint en steeds in snelheid toeneemt; een luid, schel, gillend gjak-gjak-gjak-gjak. Men hoort dit het meest 's morgens en tegen den avond.

De *Stenops tardigradus* ⁸⁾, in 't Maleisch Boekang, in 't Battaksch Pioesja tingaling, is een lomp, onbeholpen, maar kwaad beest, en komt veel voor. Met het vallen van den avond, omstreeks 6 uur, ziet men hem langzaam, bijna log door de bosschen sluipen.

De *Galeopithecus variegatus* ⁹⁾ is zeer zeldzaam. Ik heb het dier nog niet zelf waargenomen, maar slechts eenmaal een vel van de Battaks gekregen.

Eene andere *Galeopithecus*-soort, een wijfje met haar jongen

hield ik eenigen tijd in leven. Het oude dier was licht leemgeel van kleur, met donkerbruine, netvormige teekeningen, die vooral duidelijk uitkwamen op de schouders. Aan de voorpooten had zij eenige ronde, witte vlekjes, haar kop was helder wit en lichtgeel gekleurd. Het jong, dat aan de borst der moeder hing en door haar vlieghuid bedekt was, was muisvaal gekleurd, met helderwitte strepen en stippen. Pas gevangen vraten beide reeds gretig pisang, wel een bewijs, dat het jong, terwijl het nog aan de moeder hing, toch niet meer alleen van melk leefde; zij waren van het eerste oogenblik af zeer tam. Zij lieten zich dadelijk aangrijpen en stree-len en deden niets tegen dan eenige keeren een weinig te smakken en te blazen.

Van de Vleermuizen, waarvan ik 8 soorten verzamelde, wil ik alleen den „Vliegende vos of hond“, *Pteropus edulis* ¹⁰⁾, in 't Maleisch Kloeang, die een zekeren tijd van 't jaar elken avond in groot aantal rondvliegt, om zijn geliefdsten kost, de doerianbloesem, op te zoeken. Gaat men in den tijd, dat deze boom bloeit, 's avonds tusschen 7 en 8 uur daarheen, dan ziet men den Kloeang in geheele zwermen naderen en wordt men met een regen van afgebeten doerianbloesems overdekt.

Onder de *Unguicula ten* staat natuurlijk de Koningstijger, ¹¹⁾, in 't Maleisch Rimau of Hariman, bovenaan. Ik stem geheel met von Rosenberg overeen, dat de teekening van den tijger dezer streken van die des Bengaalschen tijgers eenigszins afwijkt. Ook zijn levenswijze en zijne bewegingen zijn anders. Ik kan niet verder daarover uitweiden en moet naar later verschijnende berichten verwijzen.

Bij den overvloed van ander voedsel valt de tijger zelden eenen mensch aan, en zooals ik meen te mogen aannemen, alleen dan, wanneer deze eene zittende of toch gebukte houding heeft. Een Europeaan is, zoover ik weet, nog nooit aangevallen, en een man te paard acht zich zelfs midden in den nacht volkomen veilig tegen elken aanval eens tijgers.

De tijger laat zich gemakkelijk door allerlei aas verlokken. Als

de tijgers loopsch zijn, hebben de katers dikwijls hevige gevechten met elkaar, die niet zelden op den dood van het minder sterke dier uitloopen. Ik heb zelf een bij zulk eene gelegenheid hevig gewond dier helpen dooden. De koningstijger komt zeer veelvuldig voor, hoewel men hier jaren lang kan zijn, zonder er een te zien te krijgen; ik heb zijne voetsporen bij honderden geteld, op ééne plaats en in een enkelen nacht. Dikwijls is hij ook zoo vermetel honden, paarden en kalveren uit of bij de huizen weg te halen.

De Nevelpanter, *Neofelis macrocelis* ¹²⁾, in 't Maleisch Rimau kitchil of Akar, komt niet veel voor. Een exemplaar mijner verzameling werd door Chineesche koeli's in een tabaksveld gedood.

Leopardus variegatus ¹³⁾, de zwarte panter, Rimau koinbang, is hier door een mijner kennissen gezien.

Felis marmorata ¹⁴⁾ en *undata* zijn beide niet zeldzaam. Van de laatste soort hebben mijne bedienden een exemplaar in de rivier, welke hij schuin overzwom, gedood. Een dadelijk daarop gevangen jong hield ik eenigen tijd in leven. Het was onhandelbaar en wild, blies en bromde voortdurend, en beet ferm toe, als men het wilde aanraken.

Als huisdieren worden de Huiskat en de Battak-hond aangetroffen, welke laatste middelmatig groot of beneden het middelmatige is, gestrekt, met zeer lange, opstaande ooren en korte pooten. De Europeesche planters hebben bovendien nog allerlei hondenrassen ingevoerd, die echter voor 't grootste deel na langeren of korteren tijd schurftig worden.

De *Paradoxurus musanga* ¹⁵⁾, die veel voorkomt, wordt dikwijls door Europeeërs en inlanders getemd en als huisdier gehouden, maakt zich vooral verdienstelijk door het verdelgen der tallooze ratten, maar versmaadt ook kippen niet en kan zich desnoods met rijst of pisang behelpen. Een jong dier, dat ik eerst een maand hield en vrij liet rondloopen, maakte van de gelegenheid gebruik om naar het bosch terug te keeren. Vier weken daarna is hem misschien daar het voedsel wat schaarsch geworden en kwam het beest op eens terug en deed alsof het niet weg geweest was.

Paradoxurus fasciatus (?)¹⁶). Deze is grooter en hooger op de pooten dan de gewone Musang, heeft wat platter snuit en vijf breede, zwarte dwarsstrepen over den rug; is in 't geheel niet zeldzaam; ik heb reeds vele jongen in leven gehouden en vele keeren ook het oude dier gekregen.

Eene *Martes*(?)¹⁷)soort. Ik zag slechts eenmaal een paar van deze geheel als *Martens* gebouwde, maar iets grootere, roodbruine dieren met helderwitte borst en hals, als *Martens* door het struikgewas sluipen.

Eene *Lutra* ¹⁸) (*Vischotter*), die aan de kusten der zee 't meest voorkomt, maar in onze streek zeldzaam is en slechts eenmaal door mij gezien werd. Bij de Maleiers heet zij *Bomprang*. Ik hield een paar dagen lang een jong in leven, dat echter ten laatste, bij gemis van voldoende visch als voedsel, stierf, wijl het constant weigerde vleesch aan te nemen. Het was donkerbruin, met witten hals, witte borst en buik.

Een *Midaus*-(?)¹⁹) soort, een *Stinkdas*, die een vrij sterken stank verspreidde, nauwelijks 2 voet lang, met een ruw-harig, bruinzwart vel, wiens haren aan 't achterhoofd, den nek en voor den hals in gele punten uitloopen, werd door mijnen jager in een groot moeras geschoten, waar hij visch (sic!) ving. De man beweerde, daar eene geheele kolonie dier dieren gezien te hebben. Het dier schijnt zeldzaam te zijn, wijl de Maleiers het geen naam gegeven hebben.

Ursus malayanus ²⁰), in 't Maleisch Broeang. Ik heb het dier tot nog toe niet anders levend aanschouwd dan in zeer jonge exemplaren; zijn vreeselijk gebrul echter (*ha-oeb, ha-oeb*) heb ik reeds dikwijls in den nacht gehoord. De Maleiers onderscheiden twee soorten van Broeang; de grootste soort moet geen witte vlek voor den hals hebben en zeer zeldzaam zijn. De Broeang zoekt gaarne honig en beklimt daartoe dikwijls hooge boomen, maar ook veroorzaakt hij veel schade in de kokosnoot-aanplantingen.

Van *Toepaja*'s ²¹) heb ik twee soorten aangetroffen, van welke ik de eene voor *Cladobates tana* houd.

Ptilocerus lowii ²²) is hier niet zeldzaam; ik zag het

diertje dikwijls over den weg loopen, en een mijner vrienden, heer v. Seutter, heeft er een met den stok doodgeslagen. Alle dieren, die ik machtig werd, werden op den grond gevangén of gedood, geen enkele op een boom of struik, wat mij geen bewijs toeschijnt voor de beweerde voorliefde van den *Ptilocercus* voor het klimmen. Ik zou het minstens geen klimdier noemen, hoogstens een dier dat klimmen kan.

Gymnura rafflesii ²³⁾ komt niet veel voor. Ik hield een jong dier eenigen tijd opgesloten. Eene kleine *Sorex*-²⁴⁾ soort komt hier veelvuldig voor. Van *Sciurus*, ²⁵⁾ Maleisch Topai, vond ik vier soorten, van welke eene ons Eekhoortje in grootte overtreft, met zeer langen, dichten, witachtigen staart. Haar geschreeuw, dat zij veel laten hooren, klinkt bijna als het roepen eens vogels. Een ander, kleiner dier is van boven zwart, beneden, scherp afgezet, licht roestkleurig (*Sc. rubriventer*?)

Een vliegend eekhoortje (*pteromys*), ²⁶⁾ Maleisch Goeroepoeng, met prachtig goudkleurigen pels schoot ik, altijd bij 't aanbreken van den nacht, in verscheiden exemplaren. Een jong, dat ik eenigen tijd in leven hield, was grauwbrown en beneden wit.

Van het geslacht *Mus* ²⁷⁾ vond ik: *Mus rattus*, in helaas meer dan voldoende getale; eene andere soort met lichtgelen boven- en zuiver witten onderkant, met zeer kort, stijf haar, en *Mus musculus*, de laatste betrekkelijk minder veelvuldig. De Maleische naam voor 't geslacht *Mus* is Tikus.

Van het Stekelvarken komt de *Hystrix macroura*, ²⁸⁾ Maleisch Lanta, zeer veel voor en is een zeer geliefd voedsel der inlanders.

Van het geslacht *Manis* ²⁹⁾ komt volgens het zeggen der inlanders eveneens eene soort voor, die echter zeer zeldzaam gezien wordt, en in de dichtste wouden verblijf houdt. Ik heb er geen kunnen krijgen.

Van de Paarden is de Deli- of Battak-poney, een klein, levendig beest, eigen aan Sumatra, en wordt door de Battaks, die zelf niet rijden, geteeld om het te verkoopen. Bovendien

worden door plantage-houders en voornamelijk Maleiers nog Kalkutta-, Makassar-, Java- en Birma-ponies, en ook groote Australische, Europeesche en hier en daar ook Arabische paarden gehouden.

Van Herkauwende dieren kan ik aanvoeren: Moschus ³⁰⁾ napu, een klein dier, dat zelden voorkomt.

Tragulus kantjil, komt veel voor en wordt zeer vaak levend gevangen; een mijner kennissen hield zoo'n dier bijna een jaar opgesloten.

Uit de familie der Hertten ³¹⁾ is een groote drietakkige, Rusa equina, Maleisch Roesa, zeer algemeen, en er wordt sterk op gejaagd. Hij wordt door de Europeesche kolonisten geschoten, door de Maleiers in groote rotanstrikken gevangen en door de Battaks met haken.

De Maleiers onderscheiden nog eene soort hert, Rusa terak. Men zegt, dat het dier iets kleiner is dan de vorige soort, en dat het eenvoudige gewei nooit spruiten of takken krijgt. Een beschadigde schedel benevens takken van dit dier heb ik in mijn bezit.

Cervulus muntjac, Maleisch Ketjang, komt ook wel voor, maar minder veelvuldig dan de Rusa en alleen in de dichte oorspronkelijke bosschen.

De Soenda-geit (*Capra hircus sundaica* ³²⁾) wordt door de Maleiers en Battaks als huisdier gehouden.

Evenzoo, hoewel zeldzaam, vooral bij van andere streken gekomen degenen, vindt men *Ovis aries steatopyga*, en eenige Europeesche planters kweeken ons Schaap met goed gevolg.

Van de Runderen worden als huisdieren gehouden: Bos Zebu, het Rund der Battaks en Bubalus karbau.

De Olifant; *Elephas sumatranus*. ³³⁾ Maleisch Gadja, komt nog veel voor en trekt in troepen van 5 tot 18 stuks het land door. In den tijd, dat de rijstvelden rijp gaan worden, van December tot Februari, verschijnen zij geregeld en veroorzaken vreeselijke verwoestingen.

Dan trekt hij zich weer voor 4 à 5 maanden in de ontoeganke-

lijke wouden terug en verschijnt zoo geregeld tweemaal per jaar in de nabijheid der bewoonde streken. De Maleiers, onder welke geoefende jagers worden aangetroffen, maken wegens de tanden ijverig jacht op de mannelijke olifanten. Naar de grootte der voetsporen berekenen zij zeer nauwkeurig de dikte der tanden. Zij onderscheiden twee soorten van olifanten, eene groote en eene kleine, die, naar zij beweren, zich nooit met elkaar vermengen. Om te schieten sluipen de jagers, gewoonlijk niet meer dan twee, als 't kan tot op vijf pas bij het dier. Zij zijn zeer bijgeloovig, wat hun schrikwekkend vak voldoende verklaart; bij zekere bewegingen, die de olifant met den slurf maakt, mag men niet schieten, om het dier niet boos te maken enz.

Ofschoon de slurf mij zoo goed smaakte als het beste karkasvleesch, wordt toch het vleesch door niemand gebruikt, behalve door de Battaks, die totaal niets versmaden. Het is een ijselijk gezicht, eene bende dier vuile, bruine lieden zich met zwaaienden parang begeerig op het lijk van een olifant te zien werpen, om een stuk vleesch te bemachtigen; in minder dan een uur is de grootste olifant in een bloedig, ontvleescht geraamte veranderd.

De *Rhinoceros sumatranus* ³⁴⁾, Maleisch Balsdak komt eveneens veel voor. Hij trekt altijd alleen rond en is zeer kwaadaardig; als hij getergd is, valt hij als een razende op alles aan, wat hem in den weg komt. Ook ongetergd valt hij op menschen aan, maar als men zijne tegenwoordigheid van geest behoudt, gelukt het doorgaans het logge dier te ontwijken. Gewoonlijk redt zich de aangevallene door een zijsprong of door zich achter een boom te verbergen. Zoo deed eens mijn 16-jarige Battaksche jongen, die toevallig als bode van eenen Radja een lang, krom zwaard droeg, en achter eenen boom gevluht, zoo lang onverschrokken op den op hem losstormenden kolossus losstak, dat deze eindelijk door bloedverlies neerstortte.

De *Rhinoceros*-jagers, die altijd bij tweeën of drieën er op afgaan, handelen daarbij op de volgende wijze: zij zoeken het dier op en brengen hem een zoo goed mogelijk gemikt schot

toe (een ijzeren bout, zoo dik als een pink. in plaats van een kogel). Terwijl nu het min of meer goed getroffen dier op den ter zijde springenden jager losstormt, is de andere jager komen aansluipen, valt op het juiste oogenblik het monster van achteren aan, pakt hem bij den staart, en slaat met zijn vlijmscherpen parang de pezen der achterpooten door, waarna men het dier verder gemakkelijk kan afmaken.

Het Wilde zwijn, *sus vittatus* ³⁶), Maleisch Babi-oetan, wordt in verbazende hoeveelheden aangetroffen en richt in de rijstvelden onnoemelijk veel schade aan. Het is een zeer behendig en moedig dier, dat, als het aangeschoten en niet juist getroffen is, zeer licht den mensch aanvalt.

De Maleiers, wier godsdienst het gebruik van varkensvleesch verbiedt, dooden dit dier alleen wegens de verwoesting, die het in hunne velden veroorzaakt. Tamme Varkens, meestal Chineesch, worden hovendien nog door Europeanen, Chineezen en Battaks gehouden.

Tandjong-Morawa, Oostkust van Sumatra;
in Mei 1881.

Vert. door S.

(*Das Ausland*)

KORTE AANTEEKENINGEN VAN Dr. F. A. JENTINK.

Niettegenstaande de Indische Archipel sedert de laatste zestig jaren door een groot aantal natuurkundigen, reizigers en geleerden op min of meer wetenschappelijke wijze onderzocht werd, zoo is onze kennis ten opzichte der Zoogdieren uit die streken nog steeds zeer fragmentarisch. In het algemeen kan men de drie grootste eilanden, Sumatra, Borneo en Java nog een *terra incognita* noemen. Wel moet erkend worden, dat wij van enkele gedeelten dier eilanden vrij goed op de hoogte zijn, toch zoude een Zooloog waarschijnlijk gemakkelijker een juist overzicht kunnen geven van de Zoogdieren van Madagascar of van enkele punten in Afrika en Amerika, ja mogelijk wel van Siberië, dan van een of ander speciaal

deel van Sumatra, Borneo of Java. Met groote mate van waarschijnlijkheid kan men vaststellen, dat er op Java niet vele Zoogdieren gevonden zullen worden, die nieuw voor de wetenschap zijn, daar dit schoone eiland in alle richtingen reeds zóó bereisd en doorzocht is en daarenboven het meest bevolkt, en het best bebouwd; echter al kent men de daar levende dieren nog zoo goed, men weet bijna nog niets van hunne verspreiding. Van Sumatra kent men slechts een deel van de Westkust, iets van Atjeh en Palembang in het Z. Oosten; de bekende zoogen: Sumatra-Expeditie heeft ons wat Zoogdieren aangaat niet veel wijzer gemaakt; de resultaten zijn trouwens nu nog niet eens bekend gemaakt. Borneo is zeker het allerminst bekende eiland van de drie, slechts Pontianak en Sarawak met omstreken in het N. Westen en Banjermassing in het Z. Oosten zijn hier de eenigszints goed geëxploreerde punten; de reizen van den heer C. Bock van Koetei naar Banjermassing en die van Dr. Fischer en Dr. Breitenstein naar Moeara Teweh hebben onze kennis van die streken ook al niet veel verrijkt. En dat er in die landen voor den natuurlijefhebber en jager nog altijd veel interessants, ja veel nieuws te vinden valt, bewijzen de ontdekkingen der laatste jaren, zooals van de twee zonderlinge Stekelvarkens van N. West Borneo door Dr. Günther in 1876 beschreven onder de namen *Hystrix crassispinis* en *Trichys lipura*, en de prachtige, bijna als een kat geteekende *Lepus netscheri* van Sumatra (Padang Pandjang) door mij in 1879 beschreven: deze laatste vorm was vooral zeer interessant, daar men tot dusverre geen enkele Haas kende, als voorkomende in den Indischen Archipel: de Haas van Java, *Lepus nigricollis*, toch moet als een van Ceylon dáár gebrachte Haas beschouwd worden; maar vooral de ontdekkingen van Dr. Hagen in het Deli-sche, zooals wij straks zullen aantoonen. Alleen het oordeelkundig onderzoek van eene bepaalde streek kan wetenschappelijke resultaten geven en het voorbeeld van Dr. Hagen moge ook eens Nederlanders aansporen om hunne vele vrije uren, in onze heerlijke Indiën door te brengen met het bestudeeren der

natuur en het verzamelen van hare voortbrengselen, waardoor de wetenschap gebaat en tevens veel genot gesmaakt wordt. In dit opzicht mogen wij wel een voorbeeld nemen aan onze Duitsche naburen, die, het groote belang er van inziende, overal waar zij zich bevinden, met groote voorliefde de natuur onderzoeken en dit als eene eerste en dure plicht tegenover de onvergelykelijk grootsche schepping en tegenover de wetenschap beschouwen. Het is waar, dat onze Regeering het wetenschappelijk onderzoek in de laatste jaren weinig of niet aanmoedigt en steunt en evenwaar, dat juist die steun en aanmoediging wonderen kan werken. Daar de Regeering er zich niet mede inlaat, moet het des te meer gewaardeerd worden, dat er mannen zijn, die bezielde zijn met een hartstochtelijken ijver voor het natuuronderzoek, mannen als onze J. Semmelink, Officier van Gezondheid in Ned. Indië, die sedert een reeks van jaren, ieder uur om zoo te zeggen uitkoopt om, zonder bijbedoelingen en alleen om der wetenschap te dienen, schatten uit het Dierenrijk te verzamelen van de verschillende plaatsen, waar hij zich bevindt. Aan zijne belangelooze vrijgevigheid heeft het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden zeer veel te danken en het is mij bij deze gelegenheid een waar genot met zekeren trots op hem te kunnen wijzen.

In de nu volgende korte aantekeningen bepaal ik mij alleen tot de dieren door Dr. Hagen genoemd en spreek in het geheel niet over levenswijze, etc. Ik doe dit met opzet om latere publicatiën van den geachten onderzoeker niet vooruit te loopen.

¹⁾ Zelfs al rekent men de huisdieren er af, dan nog moet het aantal der door Dr. Hagen reeds gevondene dieren zeer groot genoemd worden. Men kan aannemen, dat er tot dusverre op Sumatra een honderdtal soorten van Zoogdieren gevonden zijn, en dan zoude dus reeds de helft van dit getal in het Deli-sche voorkomen. Met recht noemt schrijver dan ook deze streek een der rijkste jachtgronden.

²⁾ Wallace stelt zich voor, dat, in de Pliocene Periode, toen Borneo nog niet bestond, Java tijdelijk met het Siamee-

sche schiereiland verbonden is geweest en later Sumatra en Borneo tijdelijk met elkander en met het Maleische schiereiland samenhangen, waaruit zich dan zoude laten verklaren, waarom Sumatra en Borneo meer diervormen met elkander gemeen hebben dan Sumatra met Java of Borneo met Java en waarom de Fauna van Sumatra en Borneo meer overeenkomt met die van Malakka, terwijl die van Java meer gelijk is op die van Indo china en de Himalajah. Het is hier de geschikte plaats niet om over deze hypothese te discussieeren. alleen wensch ik den nauwkeurigen lezer op de volgende cijfers te wijzen.

Op Sumatra, Borneo en Java komen een 250-tal Zoogdieren voor, waarvan men op Sumatra 100, op Borneo 90 en op Java 97 gevonden heeft.

Sumatra en Borneo hebben gemeen 53 soorten.

Java en Borneo " " 40 "

Java en Sumatra " " 54 "

Java, Sumatra en Borneo " " 33 "

Uitsluitend op Sumatra komen voor 28 soorten.

" " Borneo " " 27 "

" " Java " " 33 "

Hierbij dient in het oog gehouden te worden dat van deze 250 soorten, 93 tot de Vespertiliones behooren. Gelijk nu bekend is, leggen de Vledermuizen groote tochten over de zee af en kunnen zich dus gemakkelijk van het eene eiland naar het andere verplaatsen: reeds kent men 14 soorten van Sumatra, die ook op Borneo voorkomen, op Borneo leven 17 soorten, die ook op Java gevonden zijn, en Sumatra heeft 24 Javaansche soorten aan te wijzen, terwijl men van 13 soorten weet, dat ze op alle drie eilanden voorkomen. Daar nu de Vledermuizen het gemakkelijkst aan de aandacht ontsnappen en vaak moeilijk en soms slechts toevallig gevangen worden, zoo kan men gerust aannemen, dat er op Borneo en Sumatra nog een groot aantal onbekende soorten van deze orde leven, en dat het later blijken zal, dat het aantal Vledermuizen, aan deze eilanden gemeen, nog veel grooter is. Dit vermoeden

wordt bevestigd door het feit, dat men van Java, het best bekende eiland, 45 soorten kent, doch van Sumatra slechts 28 en van Borneo slechts 26. Wij zullen dus logisch handelen door de *Vespertiliones* bij onze berekeningen uit te sluiten. Dit doende vindt men:

1°. Gemeen aan Sumatra en Borneo 39 Zoogdieren.

" " Sumatra en Java 30 "

" " Borneo en Java 23 "

2°. Eigen aan Sumatra 23 Zoogdieren.

" " Borneo 21 "

" " Java 18 "

Volgens deze vrij nauwkeurige cijfers zoude men met evenveel recht kunnen aannemen, dat deze drie eilanden eens samen vereenigd zijn geweest, als dat zij vroeger twee aan twee op de eene of andere wijze verbonden geweest zijn. In eenen meer specialen arbeid hoop ik later hierop nader terug te komen.

3) Dat de zeer oude man, die, als gebukt onder den last der jaren, met gekromden rug en een stok in de hand daarhenen gaat, op Sumatra voorkomt, is voorlang reeds beweerd en kan thans op goede gronden moeilijk meer ontkend worden, ofschoon de tastbare bewijzen (voorwerpen van nauwkeurig bekende localiteiten) in de Musea veelal ontbreken. Voor een paar jaar leefde in de Rotterdamsche Dierentuin een Orang-oetan, die volgens den Directeur Van Bemmelen uit de omstreken van Padang aangevoerd was. Wat men er van weet, wijst er evenwel op, dat de Orang-oetan van Sumatra niet eene of meerdere soorten vormt, maar tot dezelfde soort als die van Borneo behoort, nl. *Simia satyrus*.

4) Bij *Hylobates syndactylus* zijn niet de beide eerste teenen vergroeid, maar de tweede en derde teen van den achtervoet zijn voor het grootste gedeelte vereenigd door eene uitbreiding van de huid. De schrijver doet het voorkomen alsof bij sommige voorwerpen dit vergroeid zijn niet voorkomt; wij kunnen dit niet aannemen, daar het een constant kenmerk is, waardoor deze soort zich van alle andere *Hylobaten* onderscheidt en

waarna ook de naam *syndactylus* gegeven is. Hij zal dus deze soort met eene andere verward hebben. Tot dusverre was dit dier alleen bekend uit de omstreken van Padang. Behalve deze komen op Sumatra nog voor *Hylobates lar* en *agilis*. Borneo heeft van dit geslacht twee eigen soorten: *concolor* en *mülleri*. Java slechts ééne eigene soort: *H. leuciscus*.

⁵⁾ *Macacus nemestrinus* heeft eenen zeer grooten verspreidingskring, daar hij gevonden is, behalve in het Padangsche, nog op Bangka, Borneo (Pontianak en aan de Kapoeas), ja zoude zelfs op Poeloe-Pinang en in Burmah voorkomen. Op Borneo komt van dit geslacht bovendien eene eigenesoort voor: *Macacus maurus*.

⁶⁾ *Cercocebus cynamolgos* (niet *Macacus cynomolgus*) is een in Indië bijna overal voorkomende aap; men kent toch deze soort van Rangoon, Cambodja, Malacca, de Nicobaren, Sumatra, Bangka, Java, Timor, Borneo en de Philippijnen.

⁷⁾ Men heeft zeven *Semnopithec*i van Sumatra beschreven, zoodat het slechts hypothetisch uit te maken is, welke soort schrijver bedoelt. De *Semnopithecus albocinereus* komt het meest met zijne korte aantekening overeen, gevonden behalve aan de Z.-Oostkust van Sumatra (Palembang) ook nog op Malacca.

⁸⁾ De *Kukang* (niet *Bukang*) of *Nycticebus Tardi-*
gradus behoort tot de Halfapen en was behalve van Sumatra (Padang) reeds bekend van Bengalen, Malacca en Borneo. Java heeft eene eigene soort, *N. javanicus*. Met het overal in den Indischen Archipel levende Spookdiertje, *Tarsius spectrum*, zijn deze twee soorten de eenige dáár voorkomende Halfapen.

(*Wordt vervolgd.*)

AARDRIJKSKUNDIG WEEKBLAD

ORGAAN VAN HET RIJKS ETHNOGRAPHISCH MUSEUM

ONDER REDACTIE VAN Dr. G. J. DOZY.

Prijs per jaar *f* 6.—, fr. p. p. *f* 6.30. Voor Nederl. Indië *f* 8.60.
voor het Buitenland *f* 7.30 bij vooruitbetaling.

UITGAVE VAN DE ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON, TE AMSTERDAM.

No. 45.

24 Augustus 1881.

2° Jaargang.

VOORLOOPIGE MEDEDEELINGEN OVER DE FAUNA VAN OOST-SUMATRA.

DOOR DR. B. HAGEN,

MET AANTERKENINGEN VAN DR. F. A. JENTINK.

(*vervolg van bladz. 288*).

---

9) Van het geslacht *Galeopithecus* heeft men een zevental soorten meenen te moeten onderscheiden. Op zijn hoogst echter kunnen enkele van dezen als variëteiten beschouwd worden; ik ben van het gevoelen van Prof. H. Schlegel, die slechts ééne soort, *Galeopithecus volans*, aanneemt, gevonden op Malacca, Sumatra, Bangka, Java, Borneo en de Philippijnen.

10) *Pteropus edulis* of Kalong (den naam Kluang heb ik nergens vermeld gezien) behoort tot de groote of vruchtenetende Vledermuizen. Het geslacht *Pteropus* is het rijkst aan soorten op de eilanden van den Indischen Oceaan en in Polynesië, men kent er reeds een 20-tal goed bepaalde soorten. *Pteropus edulis* (als locale variëteit wordt door sommigen *Pteropus funereus* beschouwd) is de eenigste goed bekende soort van Sumatra en is tevens gevonden op

Java Banda, Timor, Ternate en Borneo. Op Borneo heeft men nog *Pteropus hypomelanus*, op Java, *Pteropus pteronotus* en *nicobaricus*. De Vliegende Hond is zeker de grootste Vledermuis, die men kent; wij hebben op het Museum te Leiden exemplaren met eene vlucht van 1.30 meter, terwijl het dier zelve van de punt van den snuit over den rug gemeten 0.41 meter lang is.

11) *Felis tigris* komt vrij algemeen op Sumatra en Java voor en ook op het Indische vaste land tot in China, doch werd tot dusverre nog niet op Borneo gevonden.

12) *Felis macrocelis* wordt behalve op Sumatra ook op Borneo gevonden.

13) *Felis pardus* of *Leopardus variegatus* komt ook op Java voor.

14) *Felis marmorata* was, zooverre mij bekend is, tot nu alleen op Java gevonden, terwijl *Felis minuta* of *undata* reeds vroeger van Sumatra en Java bekend was. Behalve genoemde Katten vindt men nog eene soort, *Felis planiceps* op Sumatra en Borneo.

15) *Paradoxurus musanga* leeft in vrij groot aantal op Malacca, in Siam, op Sumatra, Borneo, Java en Timor. *Paradoxurus leucomystax* schijnt alleen op Borneo en Sumatra voor te komen, terwijl eene derde soort, *Paradoxurus trivirgatus* tot Java beperkt is.

16) Welk dier met *Paradoxurus fasciatus*? bedoeld wordt, is niet duidelijk. Ik ken geen dier op een *Paradoxurus* gelijkende en op een der eilanden van den Indischen Archipel voorkomende, met vijf breede dwarsstrepen. Mogelijk is hier eene schrijffout ingeslopen en bedoelt Dr. Hagen langstrepen in plaats van dwarsstrepen en in dat geval zouden wij hier met een gewone *Paradoxurus musanga* te doen hebben.

17) Deze *Martes* (?) soort is naar alle waarschijnlijkheid *Mustela henrici*, die ook op Java en Borneo leeft. Eene tweede soort *Mustela nudipes* vindt men op Sumatra en Borneo.

¹⁸⁾ Sumatra bezit twee Otter-soorten, nml. *Lutra leptonyx*, die ook op Java en Borneo gevonden is en *Lutra simung*, die men ook op Borneo waarnam. De eerste wordt op Sumatra *Barang-barang* genoemd, de andere *Simung*. Welke der beide soorten hier bedoeld wordt, is dus uit den inlandschen naam *Bomprang* volgens Dr. Hagen, alleen niet uit te maken.

¹⁹⁾ *Mydaus meliceps* is de eenige Stinkdas op de eilanden van den Indischen Archipel gevonden en komt ook geheel met de boven gegeven kenmerken overeen. Deze soort komt ook op Java voor, waar de Sundaneezen haar *Siegoeng* noemen.

²⁰⁾ *Ursus malayanus* is behalve van Sumatra eveneens bekend van Malacca, Banka en Borneo.

²¹⁾ Van Spits-eekhoortjes of *Tupaja's* kent men vijfsoorten van de drie groote Sunda-eilanden: *Cladobates* of *Tupaja javanica* en *ferruginea* vindt men op Sumatra, Borneo en Java; *murina* en *dorsalis* op Borneo alleen; en *tana* op Sumatra en Borneo. Een na verwant geslacht, waarvan slechts ééne soort bekend is *Hylomys suillus* leeft op Java en Sumatra.

²²⁾ *Ptilocercus* (niet *Ptilocerus*) *lowii* behoort ook tot de Spitsdieren en is hoogst zeldzaam in de Musea. Tot dusverre kende men het alleen van Borneo en Banka en het vinden van dit fraaie diertje op Sumatra is dus zeer merkwaardig.

²³⁾ De *Gymnura rafflesii*, eveneens een Spitsdier van Sumatra komt geheel overeen met die van Malacca, doch vertoont constante verschillen met die van Borneo, die steeds voor dezelfde soort gehouden werd. Eerst onlangs beschreef ik de laatste onder den naam *Gymnura candida*.

²⁴⁾ De Spitsmuizen of *Sorices* zijn zeer moeilijk te determineeren en het is voor het oogenblik niet op te geven hoevele soorten er op Sumatra voorkomen. De grootste en meest algemeen verbreide soort is *Sorex myosurus*, die behalve op Sumatra nog gevonden is op Banka, Java, Borneo, Celebes, Amboina en Batjan. Welke de kleine soort van Dr. Hagen is, kan niet bepaald worden.

²⁵⁾ Van Eekhoorns *Sciuri* zijn er reeds een 27-tal van den Indischen Archipel bekend of liever beschreven, waarvan er 11 op Sumatra, 12 op Borneo en 4 op Java zouden leven. Eene nauwkeurige studie zal evenwel doen zien, dat deze getallen veel te groot zijn. Dat *Sciurus rubriventer* op Sumatra zoude voorkomen, mag terecht in twijfel getrokken worden, daar deze soort alleen op Celebes gevonden werd.

²⁶⁾ De eenige echte *Pteromys*, Vliegende Eekhoorn, op Sumatra is *Pteromys nitidus*, die ook geheel met Dr. Hagen's beschrijving overeenkomt. Deze soort werd mede gevonden op Java en Borneo. Bovendien heeft Java nog eene eigene soort *Pteromys elegans* ook op Nusa Kambangan voorkomende. Borneo eveneens *Pteromys melonotis*, die alleen dáár voorkomt. *Sciuropterus setosus* komt alleen op Sumatra, *sagitta* en *horsfieldii* op Java, *aurantiacus* op Banka voor.

²⁷⁾ Van de Eilanden in den Indischen Archipel zijn een verbazend groot aantal *Mures* beschreven, waaronder vele onder verschillende namen. Wanneer wij dezen buiten rekening laten, dan blijven er nog altijd een 25-tal over, die daar zouden leven! Het meest algemeen verspreid zijn *Mus rattus* en *Mus musculus*, beiden ook gemeen in Nederland. In Europa is *Mus rattus* bijna geheel verdrongen door *Mus decumanus*, die veel krachtiger is, doch in Indie nog weinig schijnt doorgedrongen te zijn. De soort die Dr. Hagen beschrijft met stijve haren en witten buik zoude *Mus alexandrinus* kunnen zijn.

²⁸⁾ Behalve *Hystrix macroura*, die ook in het Palembangse gevonden werd, heeft Sumatra *Hystrix mülleri*; Borneo *Hystrix crassispinis* en *Trichys lipura*; Java alleen *Hystrix javanica*.

²⁹⁾ *Manis javanica* het Javaansche Schubdier vindt men op Malacca, Sumatra, Java en Borneo en is tevens de eenige vertegenwoordiger van de Orde der Tandeloozen, *Edentata* in den Indischen Archipel.

³⁰⁾ Het geslacht *Moschus* is op Sumatra en Borneo ver-

tegenwoordigd doortweesoorten *Moschus napu* en *kanchil*: *napu* komt nog voor op Banka en *kanchil* op Malacca. Java heeft eene eigene soort *Moschus javanicus*.

³¹⁾ Herten kent men een 6-tal over de eilanden van den Indischen Archipel verspreid: *Cervus equinus* van Sumatra, Banka en Borneo; *Cervus muntjac* van dezelfde eilanden, maar ook van Java; terwijl *Cervus russa* op Java alleen voorkomt, doch naar Borneo schijnt overgebracht te zijn. Eene eigenaardigheid van de Indischen Herten is, dat hun gewei nooit meer dan drie takken vertoont. Ik wijs op dit kenmerk, daar men uit de woorden van Dr. Hagen „grosse. Dreigabler” allicht zoude opmaken, dat dit hert eene uitzondering is.

³²⁾ *Capra hircus*, *Ovis steatopyga* of vetstuit, *Bos zebu* of Brahminstier, *Bos sondaicus* of Banteng en *Bos bubalus* of Karbau zijn als van elders ingevoerd te beschouwen. Ook paarden zijn niet in het wild gevonden.

³³⁾ *Elephas sumatranus* schijnt overal op Sumatra voor te komen. Of de Borneo-olifant eene eigene soort is, licht nog geheel in het duister. Op Java leven thans geen olifanten meer in het wild. De Sumatra-Olifant is volgens de onderzoekingen van Prof. H. Schlegel dezelfde als die van Ceylon en verschillend van die van het Indische Continent, *Elephas indicus*, die weder eene andere is als de Afrikaansche, *Elephas africanus*.

³⁴⁾ Evenals Java eene eigene *Rhinoceros*, de *sondaicus* of *javanicus* of éénhoornige, heeft, zoo komt de tweehoornige of *Sumatrensis* alleen op Sumatra voor. Overal op deze eilanden worden deze dieren gevonden, van af de bosschen aan de kust tot op de hoogste bergen. Of er op Borneo een *Rhinoceros* leeft is nog niet voldoende uitgemaakt.

³⁵⁾ *Sus vittatus* is het eenige Wilde Varken, dat op Sumatra leeft, het komt ook op Banka en Java voor. Java heeft bovendien nog eene eigene soort, *Sus verrucosus* en Borneo eene andere, slechts op dat eiland voorkomende, *Sus barbatus*.